

JYRKI VESIKANSA

Yrityshistorian ongelmista yhä

Fil.lis. Jyrki Vesikansa kommentoi fil.tri Jari Ojalan selostusta Taloushistoriallisen yhdistyksen järjestämästä yrityshistorioiden kirjoittamista koskevasta seminaarista (HAik 2/2001).

■ Jari Ojala selosti *Historiallisessa Aikakauskirjassa* 2/2001 Taloushistoriallisen yhdistyksen keskustelua, jonka lähtökohdaksi mainittiin viime vuotinen väittely yrityshistorioista (HAik 1–3/2000). Kun osallistuin tuohon kirjalliseen debattiin, voinen kommentoida Lammilla käytyä keskustelua, johon en liene saanut kutsua.

Ojala leimaa ”pessimistiseksi” dos. Teppo Viholan toteamuksen siitä, että yrityshistorian tilaaja esittää toiveensa tutkimuksen kohteista. ”Jos arkkitehdiltä tilaa saunan, ei tämä piirrä asuintaloo”, Vihola määritteli. Eikö se, että tilaaja kertoo tarpeistaan, ole vain luonnollista?

Tutkimussuunnitelmasta on tietenkin keskusteltava. Tällöin voi pohtia mm. sitä, käsitelläänkö konsernin yleistä strategiaa vai esim. tietyn työyhteisön kehittymistä. Tutkijan on osattava perustella, miksei kaikkea mahdollista voi eikä kannata tunkea samaan teokseen. En ole tavannut yritysjohantajaa, joka ei tätä käsittäisi – onhan hänenkin valittava omat painopisteensä.

Vihola toivoi, että yrityshistorioiden kirjoittamista rahoittaisivat säätiöt, eivät tilaavat yritykset suoraan. Onhan Suomessa säätiöitä ja ne ovat tähän astikin tukeneet joidenkin yrityshistorioiden tekemistä. Usein kysymys lienee tosin ollut vain todellisen tilaajan rahojen kanavoimisesta säätiön kautta.

Säätiöt ovat luontevia lavea-alaisten liiketoimintahistorioiden rahoittajia. Tuskin useimmat yritykset sen sijaan viitsivät käyttää kankeita välikäsiä. Eikö historioitsijoiden pitäisi olla kiitollisia siitä, että yritykset ovat kiinnostuneita kirjoituttamaan his-

torioita? Ainakaan minua ei ole koskaan painostettu vääntämään töitäni propaganda- tai PR-mutkille tai vaikenemaan jostakin ikävästä asiasta. Fiksu yritysjohtaja ymmärtää, että yhdestäkin tällaisesta tempusta kiinni jääminen vie teokselta uskottavuuden.

Keskustelussa pohdittiin myös Tilaushistoriakeskukseen (lyh. Tihke; ent. Paikallis-historiallinen Toimisto) roolia yrityshistorioiden teettämisessä. Toisin kuin prof. Juha Näsi ehkä Lammilla ajatteli, Tihke ei ole tutkijoiden osuuskunta, vielä vähemmän heidän ammattiyhdistyksensä, vaan historia-alan seurojen perustama konsulttiorganisaatio, joka välittää kirjoittaja-, tarkastus-, sopimusmalli- ja muita palveluja. Tihken tulisi siis tarkastella asioita sekä tilaajien että kirjoittajien näkökulmasta, toki aina historiatiteen periaatteet huomioon ottaen. Aika näyttää, miten hieman raskasliikkeinen Tihke pärjää.

Yritysten arkistoihin pääseminen lienee enemmän käytännöllinen kuin periaateky-symys. Jos joku haluaa opponoidakseen tai omia tutkimuksiaan varten vertailla esim. omia teoksiani niiden lähteisiin, niin eiköhän Huhtamäen, Iskun, GWS:n ja muihin käyttämiini arkistoihin pääse. Yritysten arkistoissa on kuitenkin aniharvoin henkilöstöä; usein ne ovat vain sekavia kansirykelmiä toimitusjohtajan sihteerin kaapeissa. Turvallisuussyistä pääkonttorit ovat nykyään hyvin suojattuja ja niihin on hankala päästää ulkopuolista tutkijaa tunti- ja jopa päiväkausiksi.

Yritysten vanhempia arkistoja on kuitenkin siirretty jo varsin paljon Elinkeinoelämän keskusarkistoon ja muuallekin – esim. Uuden Suomen koko aineisto Kansallisarkistoon. Yritysten uusimmassa aineistossa puolestaan on (usein osana hallitusten pöytäkirjoja) yhä ajankohtaisia liikesalaisuuksia, kuten kauppahintoja tai toimitusjohtajien työsopimuksia, joita ei voi näyttää kenelle tahansa.

Se, mitä lähteitä yrityshistoriaa tutkittaessa on käytettävissä, vaihtelee paljon. Pienistä perheyrytyksistä ei yleensä ole paljon dokumentteja jäljellä. Esim. Iskulta ovat kaikki pöytäkirjatkin kadonneet 1930-luvulta, parhaillaan tutkimani Perloksen aineisto sen ensimmäiseltä vuosikymmeneltä mahtuu varsin ohueen salkkuun. Kuitenkin myöhemmän suuryrityksen kulttuuri luodaan jo sen syntyvaiheissa. Alkuperäislähteiden ollessa niukkoja on käytettävä haastatteluja ja R. G. Collingwoogin korostamaa eläytymistä, mutta tarvitaan niitä muulloinkin. Onneksi em. kahdessa yrityksessä oli jo aiemmin kerätty runsaasti muistitietoa talteen.

Yrityksen kasvaessa tarve dokumentoida asioita kasvaa ja arkistot laajenevat. Tässäkin on suurta vaihtelua mm. yritysten omistuspohjan ja niiden johtajien tyylien mukaan. Jos omistajakunta on monitahoinen, asioita on valmisteltava paperilla enemmän kuin silloin, kun yhtiökokous kävelee joka päivä kahdella jalalla pääkonttorissa. G. W. Sohlbergin juristijohtajat suosivat hyviä pöytäkirjoja, Huhtamäkeä aiemmin johtaneet entiset ylioppilaspoliitikot laativat hienoja esseitä toimintakentistään. Nykyisin strategiat esitetään usein kalvolla muutamalla iskulauseella, jotka tutkijan on osattava avata.

Dos. Martti Häikiö on oikeassa siinä, että ”täydelliset rikokset” ovat harvinaisia. Monia asioita ei silti arkistoista löydy, vaikka niukatkin alkuperäislähteet auttavat jäsentämään ja tarkentamaan muistitietoa. Haastattelut ovat välttämättömiä, jos yrityshistoriassa pyritään syvemmälle kuin pitkään toimintakertomukseen. Onneksi on ollut vuorineuvos E. O. Mansukosken kaltaisia yritysjohtajia, jotka ovat tehneet ahkerasti muistiinpanoja. Toivottavasti nykyiset sähköpostiviestit ymmärretään tulostaa ja arkistoida; niiden säilymistä sähköisessä muodossa ei kukaan voi taata. ■